

Fem år med kriget mot terrorismen

Epok/UI 2007 02 13; www.ui.se

USA har inte utsatts för något nytt terrorattentat sedan 11 september 2001. För amerikaner är detta det viktigste av allt. I den meningen har det ”krig mot terrorismen” som president George W Bush förklarade efter 11 september varit framgångsrikt.

Länge hade också presidenten allmänhetens stöd som bekämpare av terrorismen. Det är först sedan sommaren 2006 som missnöjet med kriget i Irak har vuxit dramatiskt och sänkt förtroendet för presidenten i opinionsmätningar till rekordlåga nivåer.

Terrorangreppen 2001 var något helt nytt. För första gången i modern tid utsattes USA för ett angrepp av en yttre fiende på eget område. Med New Yorks två högsta byggnader störtade, försvarshögkvarteret i huvudstaden delvis utbombat och över 3000 människor dödade såg det ut som om USA befann sig i krig. Presidentens svar blev därför att tala om ett nytt ”krig mot terrorismen” där skillnaderna mellan yttre och inre hot, mellan militära och polisiära insatser suddas ut. USA blev ett land i krig, också med den undantagsstämning vad gäller underrättelseverksamhet och inskränkningar i personlig frihet som ett krigstillstånd innebär.

President Bush’ ”krig mot terrorismen” har omfattat militära insatser utomlands, diplomatiska påtryckningar på omvärlden och polisiärt-administrativa åtgärder hemmavid.

De militära insatserna har följt ett traditionellt amerikanskt försvarspolitiskt mönster. USA har angripit stater geografiskt långt borta som man anser hyser eller underblåser terrorism. Förenta Staterna skapades en gång i tiden på den amerikanska kontinenten av européer med en strävan att komma bort från den gamla världens konflikter och krig. När USA ansett det motiverat att bekämpa hot mot egna intressen, värden och sitt territorium, har man medvetet valt att göra det på bortaplan. Chocken med 11 september var att fienden slog till hemma.

Den första militära insatsen i ”kriget mot terrorismen” blev angreppet i oktober 2001 på det av talibanerna, en islamisk extremistgrupp, styrda Afghanistan. Talibanregeringen hyste och utbildade terrorister inom nätverket Al Qaida, som var ansvarigt för 11 septemberattacken. Talibanväldet kunde besegras snabbt i en militärt effektiv operation som stärkte USA:s självkänsla. Dock lyckades man inte gripa eller döda ledaren Usama Bin Laden som i mystiska TV-meddelanden uppmanat till fortsatt kamp mot USA. En ny regering med brett internationellt stöd kunde installeras i Afghanistan. Efter den första snabba militära segern har emellertid den nationella återuppbyggnaden varit svår. Säkerheten har upprätthållits av internationella militära styrkor, inte bara från USA utan mer och mer NATO och andra samarbetspartners, också Sverige. Efter fem år är läget i Afghanistan allvarligare än någonsin sedan talibanerna störtades

Den största, mest omstridda och för presidentens ställning mest förödande militära insatsen är kriget i Irak. Alltsedan det första kriget mot Saddam Husseins Irak 1991, för att återupprätta det av Saddam ockuperade Kuwait, hade det funnits en stark önskan hos många ledande i USA att göra sig av med den brutale och oförutsägbare enväldshärskaren i Bagdad. Omedelbart efter terrordåden 11 september började Bushregeringen se över de angreppsplaner som fanns mot Saddams Irak. Dels hävdade man att Saddam hade hemliga program för utveckling av massförstörelsevapen, dels beskyldes hans regim för att samarbeta med Al Qaidas terrorister. Saddam skulle därmed vara medansvarig för angreppen 11 september.

Misstankarna om massförstörelsevapen var inte orimliga eftersom Saddam haft och även använt massförstörelsevapen tidigare.

USA med allierade angrep Irak i mars 2003. Saddam störtades snabbt. Men den följande ockupationen och försöken att etablera ett fungerande civilt styre har med åren blivit ett allt tydligare misslyckande. Motsättningarna mellan olika irakiska grupper och mot ockupationen har lett till hundratusentals döda, däribland över 3000 amerikanska soldater. Några massförstörelsevapen har man inte hittat och kopplingen mellan Saddam och Al Qaida fanns inte. Däremot har till följd av kriget såväl grannlandet Iran med sin mycket USA-fientliga ledning och Al Qaida kunnat stärka sina positioner och få en fristad i den sammanbrutna statsbildning som Irak i dag utgör. USA:s anseende i världen har kraftigt försämrats. En allt vanligare bedömning är att USA förlorat kriget i Irak.

En underliggande tanke med Irakkriget var att skapa förutsättningar för en ny demokratisk stat i arabvärlden som skulle kunna bli ett föredöme. I en demokratisk arabvärld skulle också hotet från terrorism minska. De planerna har med den väntade förlusten i Irak kommit på skam.

Bushregeringen är i grunden mycket skeptisk mot FN-systemet och behovet av en lagreglerad internationell rättsordning som USA inte ensamt kontrollerar. Men trots detta och trots att angreppet på Irak 2003 gjordes i strid med FN:s säkerhetsråd och folkrätten har USA inte varit helt utan framgång på den diplomatiska fronten i ”kriget mot terrorismen”. Omedelbart efter 11 september förklarade säkerhetsrådet att ett terrorattentat kunde utgöra ett liknande hot mot internationell fred och säkerhet som ett angrepp från en stat. USA:s militära ingripande mot talibanväldet i Afghanistan fick stöd som självförsvar i säkerhetsrådet. FN och därefter andra internationella organisationer som EU har också på USA:s initiativ beslutat om internationell svartlistning av personer och organisationer med terroristanknytning, frysning av deras bankkonton och möjliggjort utlämning av staters medborgare på grund av terrormisstankar.

Men ”kriget mot terrorismen” har också kommit i konflikt med folkrätten. Misstänkta terrorister från olika länder har förts till ett rättsligt ingemansland på den amerikanska basen Guantanamo på Kuba. De betraktas av USA som ”fientliga krigförande”, inte som krigsfångar, har förhörts under kränkande, tortyrliknande förhållanden och deras sak har inte prövats i rättegång. De upprörande förhörsmetoderna användes under en tid också i Bagdad. Utöver på Guantanamo har den amerikanska underrättelsetjänsten hållit fångar på fortfarande hemliga fängelser i Östeuropa och medverkat vid hårt kritiserade frihetsberövanden och utlämningar av terrormisstänkta, också från Sverige. Högsta Domstolen i Washington har hittills avvisat de rättegångsordningar regeringen försökt införa för Guantanamofångar.

Kritiken mot behandlingen av terrormisstänkta och fångar går igen i diskussionen om ”Patriot Act”, de från början tidsbegränsade men sedan förlängda inskränkningarna i den personliga friheten för vanliga amerikaner till följd av ”kriget mot terrorismen”. Telefonavlyssning, personkontroller, registrering av känsliga inköp och t o m boklån har införts efter mönster från bekämpning av organiserad brottslighet och narkotikasmuggling. President Bush har också, inte minst påhejad av sin vicepresident, utnyttjat terrorhotet för att förstärka presidentämbetet och presidentens befogenheter och rucka på den känsliga amerikanska maktbalansen.

För den praktiska terrorbekämpningen inom landet inrättades snart efter 11 september ett helt nytt jättelikt ministerium för inre säkerhet, ”Department of Homeland Security”. Det har tagit över gamla strukturer för gränskontroll, räddningstjänst och underrättelseverksamhet men

också hamnat i konkurrens med polismyndigheterna. Som andra stora byråkratier har man haft ledningsproblem med bytet av minister och chefer. Framför allt har ministeriet haft en grundläggande kris på grund av en katastrof som inte är kopplad till terrorismen. Orkanen Katherina som skapade fruktansvärd förstörelse i New Orleans med omgivningar i september 2005 avslöjade häpnadsväckande brister i nationens förmåga att förutse och möta en naturkatastrof och dess följder. Misslyckandet har delvis skyllts på att det nya ministeriet så ensidigt koncentrerat sig på terrorhotet att det normala skyddet för medborgarnas väl fått stå tillbaka.

”Kriget mot terrorismen” har kommit att bestämma George W Bush ämbets-tid som president. Det blir avgörande för hans eftermäle. Han har utnyttjat och underblåst medborgarnas rädsla för terrordåd genom att både inför valen 2002 och 2004 lyfta fram plötsliga uppgifter om förestående attentat och en skärpt hotbild för att vinna väljarstöd.

Terrorism har traditionellt setts som ett inhemskt problem som ska bekämpas med polisiära metoder. Det fanns ändå en logik efter 11 september att se terrorhotet vidare och tala om krig. Bush hävdar att kriget kan komma att pågå i generationer och att det måste vinnas. Men det går att inte formulera en måttstock för när ett sådant här krig kan vara vunnet. Kriget har ingen begränsning och ingen strategi för hur det ska avslutas. Terrorism är inte heller en ideologi eller en fientlig stat som ska bekämpas utan en metod.

När inga segrar skönjes i vare sig Irak eller Afghanistan, växer därför misstron mot hela föreställningen att det går att föra ett samlat krig mot terrorismen i alla dess former. Oändliga krig mot en oklar fiende är inte möjliga att föra. Än mindre är det något som det i längden går att vinna folkligt stöd för.

ANDERS MELLBOURN